

ВІДГУК

офіційної опонентки Михайлишин Галини Йосипівни на дисертаційну роботу Шетелі Наталії Ігорівни *«Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища закладів вищої освіти»*, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (011 – Освітні, педагогічні науки)

Поточна культурна ситуація зазнає кардинальних змін, що супроводжується тенденціями як масових культурних трансформацій, утвердженням модерних цінностей, так і збереження специфічних культурних традицій. Зрештою на наших очах розгортається жорстока битва за цінності гуманізму, що випала на долю українського народу.

Означені процеси супроводжуються ситуацією морально-етичної й ціннісної невизначеності й дезорієнтації. В такій ситуації особливого значення набуває галузь культури та мистецтв, яка постає як простір формування особистості, зокрема її ціннісно-сміслової сфери, на гуманістичних засадах. Між тим, аналіз наявних напрацювань з проблематики професійної підготовки фахівців у галузь культури та мистецтв доводить суперечність між суспільною потребою в ефективній галузі культури і мистецтв, що здатна забезпечувати реалізацію завдань продукування й збереження культурних цінностей, промоції цінностей високої культури, забезпечення культурного різноманіття й міжкультурного діалогу у поєднанні із промоцією традиційних (національних) культурних цінностей та недостатньою розробленістю освітніх стратегій, орієнтованих на вирішення цієї проблеми. Відсутні нині і комплексні дослідження щодо практики формування аксіологічної компетентності у майбутнього фахівця у

галузі 02 «Культура і мистецтво», його ціннісної-сислової сфери й аксіологічної культури.

Зважаючи на вказане, вибір Н. І. Шетелею теми дослідження виглядає цілком обґрунтованим, тим більше, якщо взяти до уваги її багаторічний досвід роботи у системі культурно-мистецької освіти, значний досвід щодо її практичної організації.

Дисертантка у пошуках шляхів реалізації ідей аксіологізації професійної підготовки у сфері культурно-мистецької освіти формулює концептуальну ідею про те, що якість професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв зазнає принципових змін за умови актуалізації її аксіологічних аспектів, а також позиціонування в системі професійних компетентностей майбутнього фахівця галузі 02 «Культура і мистецтво» аксіологічної компетентності як здатності до практичної діяльності на ціннісній основі й у системі аксіологічних знань унаслідок поєднання зі сформованою ціннісно-сисловою сферою та розвиненою аксіологічною культурою. Вказане має особливу актуальність, оскільки рівень сформованості аксіологічної компетентності відповідного фахівця визначає зміст і характер його професійної діяльності у галузі культури і мистецтв.

Важливою вихідною позицією запропонованого дослідження є встановлення того факту, що актуальність й необхідність організації ціннісно-орієнтованої освітньої професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв нині визнані на рівні національного і міжнародного освітянського законодавства. До того ж, на культурно-мистецьку освіту, додаткове аксіологічне навантаження накладає законодавство в галузі культури і мистецтв. Водночас, дисертантка виявила певні прогалини у реалізації аксіологічного підходу в системі професійної підготовки фахівця в галузі культури і мистецтв: наявні стандарти вищої освіти для галузі 02 «Культура і мистецтво» не містять передумов для

формування аксіологічної компетентності. Між тим, практична реалізація аксіологічного підходу у процесі професійної підготовки фахівця в галузі культури і мистецтв обґрунтовано визначається дисертанткою важливою передумовою здійснення сучасної й ефективної культурної політики.

Зважаючи на вище означене Н. І. Шетеля формулює мету своєї роботи: «на підставі міждисциплінарного аналізу проблематики розвивального середовища, із залученням напрацювань сучасної аксіології та педагогіки концептуалізувати й експериментально перевірити теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища закладів вищої освіти із прогнозованим результатом навчання – сформованість аксіологічної компетентності» (с. 26). Для досягнення цієї мети дисертантка формулює низку наукових завдань, виконання яких обумовили логічну структуру дисертації, яка складається зі вступу, п'яти розділів (п'ятнадцяти параграфів), висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Положення, що висуваються дисертантом у якості позначених науковою новизною (10 позицій), справді є такими. Вони мають теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку української педагогічної науки у частині теорії і методики професійної освіти. У вступі до основного тексту і у рефераті дисертації наведено розгорнуте формулювання наукової новизни дослідження, де автор демонструє, що саме зроблено ним особисто у порівнянні з попередніми дослідженнями.

Можна погодитись, що у дисертації, зокрема, уперше схарактеризовано теоретико-методичні засади формування аксіологічної компетентності майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища.

В активі Н. І. Шетелі обґрунтування інструментарію проектування аксіорозвивального середовища у вищій школі, що обґрунтоване як складно-

структурований, багаторівневий освітній простір, який має полісуб'єктний і полікомпонентний зміст, відзначається складною внутрішньою кореляцією й інтегральністю впливу різних чинників на процес розвитку психофізичних якостей та особистісних характеристик здобувачів освіти, зокрема його аксіологічної компетентності. Не менш важливим, з практичної точки зору, є розроблені та систематизовані здобувачкою педагогічні засоби і технології, необхідні для реалізації аксіологічного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища. Зрештою, цікавою й перспективною виглядає структурно-функціональна модель професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища, а також педагогічні умови та засоби її ефективної реалізації.

Водночас, дисертантка обґрунтовано обстоює нові вимоги до професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі 02 «Культура і мистецтво». Свої наукові положення Н. І. Шетеля вибудовує спираючись на систему понять нею сформульованих або доповнених й уточнених. В цьому ключі варто згадати поняття «галузь культури та мистецтв», «ефективність творчого працівника», «аксіологічна компетентність», «професійні цінності майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв» і «ціннісні орієнтації фахівця в галузі культури і мистецтв», «аксіорозвивальне середовище».

Основні положення дисертації є достовірними, що забезпечено професійним підходом до а) методології дослідження та б) кількістю і якістю опрацьованих публікацій.

Так методологічну основу дослідження утворюють положення філософської та психологічної науки про закономірності розвитку особистості; концептуальні ідеї філософської антропології про природу й сутність людської діяльності; філософська концепція пізнання; концепції особистісно орієнтованого навчання (фундаментальні ідеї філософії освіти);

концептуальні положення національного законодавства про освіту, зокрема, професійну підготовку у вищій школі. Висновки й узагальнення Н. І. Шетелі ґрунтуються також (1) на положеннях про соціальну діяльність та індивідуально-творчу сутність особистості як суб'єкта ціннісних відношень, (2) концепції гуманістичної педагогіки, (3) системі поглядів на взаємозв'язок і взаємозумовленість суспільних явищ і процесів, заснованих на духовних та матеріальних цінностях, їхній ролі у формуванні сучасної особистості.

Варто відзначити і джерельну основу дисертації Н. І. Шетелі. Бібліографічний перелік налічує 523 позиції, з них 166 іноземними мовами, зокрема 74 – мовами Ради Європи. При цьому, дослідниця не лише у вступі, але й у кожному розділі ретельно та сумлінно розкриває внесок різних авторів у вирішення досліджуваної проблеми, перш ніж сформулювати власне її бачення, що вочевидь робить судження дисертантки більш ґрунтовними.

Особистий внесок дисертантки. Дисертація є оригінальним доробком, основні положення якого відповідають вимогам до дисертаційних праць на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Основні положення та результати дисертації відображено у 39 наукових публікаціях (із них 26 одноосібні): 21 відображають основні результати дослідження (з них 1 одноосібна монографія, 1 розділ у колективній монографії, 1 методичний посібник, 3 статті є індексованими в наукометричних базах Web Of Science, Scopus, 15 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України), 18 додатково висвітлюють результати дисертації (серед них 1 розділ у колективній монографії, 9 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій, 8 статей апробаційного характеру). Оприлюднені у вигляді статей у фахових виданнях результати дослідження переважно написані без співавторів.

Основні положення та результати дослідження оприлюднено на наукових конференціях: одинадцяти міжнародних і шести усеукраїнських.

Матеріали кандидатської дисертації на тему «Соціально-психологічні чинники міжособистісних стосунків у педагогічному колективі коледжу культури й мистецтв», яка була захищена Н. І. Шетелею у 2015 році за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи, в тексті докторської не використовуються.

Рекомендації дисертантки стосовно практичного впровадження результатів і матеріалів дослідження є обґрунтованими. Так, результати дослідження відображені у навчально-методичному посібнику «Концептуально-педагогічні засади професійної підготовки майбутнього фахівця у галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища» можуть бути використані в освітній діяльності закладів вищої освіти у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі 02 «Культура і мистецтво».

Варто окремо наголосити, що дослідниця виходить за межі суто методичних рекомендацій стосовно напрацьованого у дисертації матеріалу. Н. І. Шетеля обґрунтовує наукову позицію, що отримані нею теоретичні та практичні результати дають підстави ініціювати змістовне коригування стандартів вищої освіти для галузі 02 «Культура і мистецтво» у частині доповнення переліку загальних і спеціальних компетентностей, а також переліку програмних результатів навчання.

Слід також вказати на зв'язок дисертації із науково-дослідними програмами і темами, зокрема дисертація є складником комплексної науково-дослідницької теми «Парадигма метамодернізму: нові форми смислу в соціально-інформаційній та мистецькій підсистемах соціокультурного простору» Комунального закладу вищої освіти «Ужгородський інститут культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради (Протокол №4 від 29.10.2021.).

Закінчуючи ухвальну частину відгуку, підкреслимо, що головне досягнення дисертаційної роботи Н. І. Шетелі полягає у теоретичному обґрунтуванні і практичному розробленні методичного інструментарію

проектування аксіорозвивального середовища у вищій школі. При цьому, в основу запропонованої структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності майбутнього фахівця в галузі 02 «Культура і мистецтво» в умовах аксіорозвивального середовища покладено авторські концепти «аксіорозвивальне середовище», «аксіологічна компетентність», «аксіологічна культура», «професійні цінності майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв».

Водночас, робота, що подана на рецензування, не позбавлена й певних недоліків, дискусійних моментів, окремих протиріч, на що слід звернути особливу увагу.

По-перше, Н. І. Шетеля на с. 89 формулює власне розуміння аксіологічної парадигми: «це сукупність досягнень аксіологічного знання, що визначають необхідність порушення суспільних проблемних питань та їх вирішення крізь призму сучасної ціннісної теорії з урахуванням поточної культурної, в тому числі, ціннісної ситуації». Водночас, на с. 222 автор обґрунтовано вказує на те, що до концептуальної теоретико-методологічної основи проектування аксіорозвивального середовища є підстави віднести «ідею інтеріоризації аксіологічних знань з метою підвищення адаптивних здатностей особистості до мінливого соціально-культурного та економічного середовища кожного суспільства». Ця ідея отримує від автора статус аксіологічної парадигми. Постає питання, це взаємодоповнюючі визначення? Чи це альтернативні визначення аксіологічної парадигми?

По-друге, в п. 1.3 дисертантка достатньо змістовно й переконливо обґрунтовує власне бачення ціннісної освіти, а саме як процес залучення особистості до аксіологічного знання шляхом використання різноманітних педагогічних методик, що сприяють як засвоєнню змісту аксіології, так і сприйняттю цінностей, формуванню індивідуальних ієрархій цінностей, ціннісних орієнтацій позитивного для соціуму характеру. У зв'язку з цим визначенням цікавою є позиція Н. І. Шетелі, чи можлива ціннісна освіта як

самостійний освітній феномен? Особливо у контексті того, що здобувачка доволі чітко виписала предмет, методи і функції ціннісної освіти?

По-третє, в роботі спеціальна увага зосереджена на теорії цінностей, що потрактовується авторкою як методологічна основна аксіологічної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури та мистецтв. При цьому на с. 106 Н. І. Шетеля наводить власне формулювання поняття «цінності»: цінності – це культурно визначені ідеали й норми гуманістичного змісту, що мають консолідуєчий потенціал й здатність до універсалізації, визначають характер суб'єктивної комунікації з навколишнім світом, детермінують цілі й пріоритети життєвої стратегії в її індивідуальному й соціальному вимірах. Наскільки обґрунтованою є необхідність власного визначення, зважаючи на існуючу множинність трактування поняття цінності? Чому здобувачка не задовольнилася одним із вже наявних визначень цінностей?

По-четверте, безперечно цікавими є наведені дисертанткою критерії, відповідно до яких належить здійснювати відбір педагогічних технологій реалізації аксіологічного підходу. Проте, нам не вдалося виявити в тексті роботи обґрунтування цих критеріїв або джерела їх запозичення. Така ситуація актуалізує питання методичної надійності вказаних критеріїв.

По-п'яте, у другому розділі є параграф 2.3. «Національне й зарубіжне нормативно-правове обґрунтування аксіологічного підходу в системі професійної підготовки фахівця в галузі культури і мистецтв». Вважаємо, що структурно він мав би бути у першому розділі, адже наведений аналіз нормативно-правових актів на предмет сприяння (стимулювання) практичній реалізації аксіологічного підходу, з одного боку, і аналіз стандартів вищої освіти для галузі 02 «Культура і мистецтво» на предмет реалізації аксіологічного підходу, з іншого боку, фактично окреслюють наявний стан нормативних передумов аксіологічної професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв.

В роботі також мають місце й дрібні недоліки редакційного характеру, втім висловлені зауваження не носять концептуального характеру і не заперечують безперечних досягнень дисертанта.

В цілому, робота Н. І. Шетелі є ґрунтовним теоретичним дослідженням, що репрезентує вдумливого науковця. Окремо варто відзначити стиль написання дисертації, в якому поряд з теоретичними викладками чітко прослідковується власна авторська позиція, прочитується самостійний пошук дисертантом відповіді на актуальні питання освітнього дискурсу.

Отже, можна зробити висновок, що рецензована дисертація є завершеною самостійною працею, в якій отримано науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що можуть бути оцінені як вагомий внесок у сучасну педагогічну науку. Здобувачка, схарактеризувала теоретико-методичні засади формування аксіологічної компетентності майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища.

Принципово важливим також є обґрунтування методичного інструментарію проектування аксіорозвивального середовища у вищій школі. При цьому, дослідниця особливу увагу зосередила на діагностичному інструментарії, а також забезпеченні ґрунтового науково-методичного супроводу й технологічному забезпеченні впровадження структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності майбутнього фахівця в галузі 02 «Культура і мистецтво». Зрештою, є усі підстави стверджувати, що винесені на захист положення є справді новими, а висновки – аргументованими.

За своїм теоретичним рівнем, новизною у постановці й вирішенні дослідницьких проблем та практичним значенням дисертація на тему *«Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального*

середовища закладів вищої освіти», відповідає вимогам до докторських дисертацій «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 року № 1197), а її авторка – Шетеля Наталія Ігорівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент,

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи

Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Галина МИХАЙЛИШИН

